

Kruishoutem – Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B)
Proefputten 2de campagne
Nota
Johan van Kampen

Zuidnederlandse Archeologische Notities

XXX

Amsterdam 2018
VUhbs archeologie

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van VUhbs archeologie, Amsterdam

COLOFON

Opdrachtgever: Aquafin
Project: Kruishoutem – Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B)
Uitvoerder: VUhbs archeologie (OE/ERK/Archeoloog/2015/00004)
Plaats documentatie: VUhbs archeologie
Projectcode: 2018G90
Erkend archeoloog: Johan van Kampen (OE/ERK/Archeoloog/2015/00028)
Centrumcoördinaat: 90.890/177.490
Provincie, gemeente: Oost-Vlaanderen, Kruishoutem
Uitvoering: 29 november 2018
Auteur: Johan van Kampen (OE/ERK/Archeoloog/2015/00028)
Illustraties: Johan van Kampen (OE/ERK/Archeoloog/2015/00028)
Omslagontwerp: Mikko Kriek

ISBN:

Relevante thesauri termen: proefputten, archeologienota

©VUhbs archeologie, Amsterdam, december 2018

De Boelelaan 1105

1081 HV AMSTERDAM

INHOUD

1	Inleiding (beschrijvende gedeelte)	4
1.1	Administratieve gegevens	4
1.2	Plangebied en de geplande werkzaamheden	5
1.3	Archeologische voorkennis	6
1.4	Onderzoeksopdracht	6
1.5	Werkwijze en strategie	7
1.5.1	Onderzoekstrategie	7
1.5.2	Methode	7
1.5.3	Organisatie	7
1.5.4	Afwijkingen ten opzichte van het Programma van Maatregelen	8
2	Onderzoek (assessment)	9
2.1	Methoden, technieken en criteria bij het assessment	9
2.2	Sporen	9
2.2.1	Inleiding	9
2.2.2	Kuilen en paalkuilen	9
2.2.3	Muur-, vloer- en straatwerk	10
2.2.4	Ophogingslagen	12
2.2.5	Conclusie sporen	13
2.3	Vondsten	14
2.3.1	Baksteen	14
2.3.2	Metaal	14
2.3.3	Natuursteen	15
2.3.4	Glas	15
2.3.5	Dierlijk bot	15
2.3.6	Schelp	16
2.3.7	Hout	16
2.3.8	Conclusie	16
2.4	Aardkunde	17
2.4.1	Inleiding	17
2.4.2	Referentieprofiel	17
2.4.3	Conclusie aardkunde	17
2.5	Archeologische verwachting/Synthese	18
2.6	Beantwoording onderzoeksvragen	21
2.7	Samenvatting	22
3	Literatuur	23
4	Figurenlijst KHTM-MA-18	24
5	Fotolijstrapport KHTM-MA-18	24
6	Bijlagen	24

1 INLEIDING (BESCHRIJVENDE GEDEELTE)

In opdracht van Aquafin NV heeft VUHbs archeologie op 29 november 2018 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op de Markt in Kruishoutem behorend bij project Kruishoutem – Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Dit is onderdeel van een groter project waarvoor eerder een archeologienota (2018B3) is opgesteld en een landschappelijk booronderzoek (2018G152) is uitgevoerd.¹ Tevens is reeds een proefputtenonderzoek uitgevoerd onder hetzelfde onderzoeksnummer als het onderhavige (2018G90). De resultaten van deze onderzoeken zijn verschenen in de Archeologienota van dit onderzoek. Omdat destijds de beschikbare ruimte voor het onderzoek zeer klein was als gevolg van geparkeerde auto's, kon slechts de helft van het gewenste oppervlak worden onderzocht. Het Agentschap voor Onroerend Erfgoed hield echter vast aan de vooraf opgestelde vierkante meters. Hierop is de archeologienota bekrachtigd, maar diende een aanvullend proefputtenonderzoek te worden uitgevoerd. Dit is gerapporteerd in onderhavige nota. Aangezien de resultaten niet los kunnen worden gezien van het reeds uitgevoerde proefputtenonderzoek, wordt met regelmaat verwezen naar de resultaten uit de werkputten 1 t.m. 5. De verslaglegging hiervan is te vinden in de archeologienota.

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode Proefsleuven onderzoek	2018G90
Naam Site	Kruishoutem-Markt
Uitvoerder	VUHbs archeologie
Erkend archeoloog	J.C.G. van Kampen MA (veldwerkleider/erkend archeoloog)
Betrokken personen	J.C.G. van Kampen MA (veldwerkleider/erkend archeoloog)/Jan van Renswoude (erkend archeoloog)
Uitvoering veldwerk	29-11-2018
Uitvoering rapportage	10-12-2018
ID bekrachtigde archeologienota	URI : https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/8900
Locatie	Kruishoutem, Markt
Reden van ingreep	Aanleg gescheiden rioolstelsel
Kadaster	Kruishoutem , 1 ste afdeling Kruishoutem, sectie B, 372C, 372D
Oppervlakte onderzoeksgebied	90 m ²

Tabel 1.1. Kruishoutem–Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Administratieve gegevens.

¹ <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/8900>, Van Gulik-Beukelaar 2018; Hebinck 2018.

1.2 PLANGEBIED EN DE GEPLANE WERKZAAMHEDEN

In de archeologienota zijn alle geplande werkzaamheden uitvoerig besproken.² De werkzaamheden bestaan in het onderhavige deel van het plangebied uit het vervangen van het bestaande gemengde rioolstelsel door een gescheiden stelsel. De bestaande riolering wordt in gebruik genomen als RWA-leiding, terwijl een nieuwe DWA-leiding zal aangelegd worden. Tevens wordt de bestrating in het gehele plangebied in centrum van Kruishoutem verwijderd, dus ook buiten de geplande riooltracés. Hierbij wordt de grond tot ca. 50 cm onder het huidige maaiveld afgegraven.

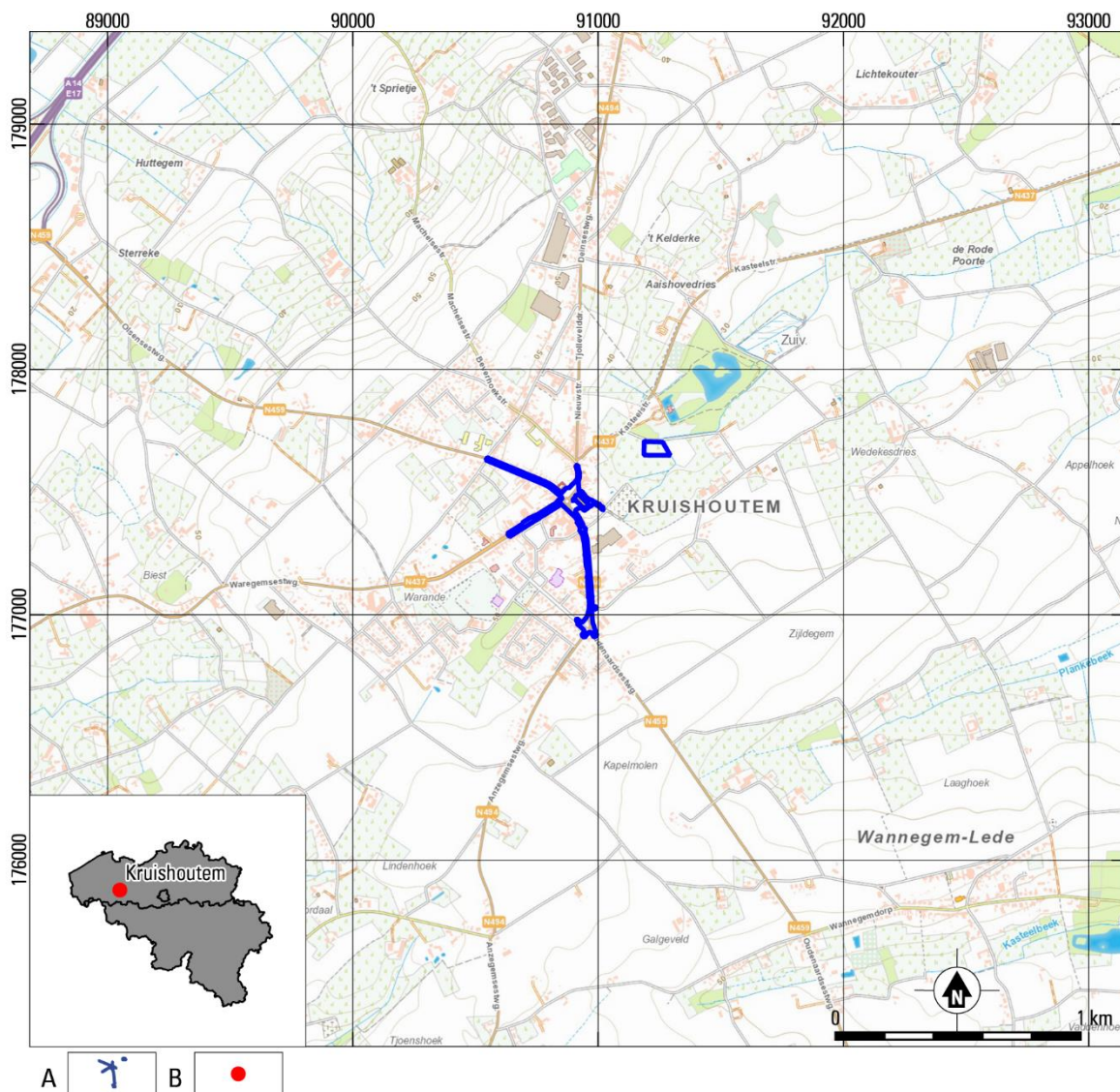

Fig. 1.1. Kruishoutem – Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Locatie van het plangebied in de omgeving op de topografische kaart van het Nationaal Geografisch Instituut. Bron: <http://wms.ngi.be/cartoweb/service>.

In inzet de locatie van Kruishoutem in België.

A plangebied; B locatie plangebied. Het feitelijke onderzoeksgebied

² Beukelaar-Van Gulik 2018, 8-9.

1.3 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Uit het reeds uitgevoerde onderzoek bleek dat binnen het onderzoeksgebied, dat gelegen is in het centrum van Kruishoutem, resten verwacht dienden te worden van een kerk die mogelijk al zijn oorsprong heeft in de 11de eeuw na Chr.³ Rondom de kerk lag een kerkhof dat in de 19de eeuw buiten gebruik is gesteld en men zijn doden ergens anders ging begraven. Van zowel de kerk als het kerkhof zijn tijdens het eerdere proefputten onderzoek resten aangetroffen.⁴

In het noordelijke deel van het plangebied heeft in het verleden, tot in de 19de eeuw, een groot pand gestaan. Dit staat bekend als de ‘Herberg’. Of het gebouw ook daadwerkelijk deze functie vervuld is mij niet bekend. Van deze herberg was het zuidoostelijke deel in gebruik als schepenkamer van Kruishoutem.⁵ Waar de overige delen voor werden gebruikt is ons niet bekend. Ook van dit gebouw zijn tijdens het eerste deel van het proefputtenonderzoek resten aangetroffen in de vorm van een puinlaag.⁶

Het uiterste noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied is niet bebouwd op kadastrale kaarten. Naar verluidt was dit deel in het verleden ook al in gebruik als markt en bood het tevens plaats aan de schandpaal.⁷

1.4 ONDERZOEKSOPDRACHT

De doel- en vraagstellingen van het onderzoek maken deel uit van het Programma van Maatregelen dat in het kader van het eerder uitgevoerde onderzoek is opgesteld.⁸ Feitelijk had het gravende deel van dit onderzoek al aangetoond dat er relevante archeologische resten in de ondergrond aanwezig waren, daarbij was ook de diepteligging hiervan reeds vastgesteld. Het onderhavige onderzoek diende dan ook primair om de minimaal te onderzoeken oppervlakte die destijds niet volledig aangelegd kon worden, alsnog te bereiken. Hierbij was het tevens van belang om te zien in hoeverre de gegevens die op basis van het eerdere proefputtenonderzoek konden worden aangescherpt.

De onderzoeksvragen die beantwoord dienen te worden, zijn ontleend aan het eerdere onderzoek. Het onderhavige onderzoek kan wellicht een aanvulling op de reeds gegeven vragen opleveren. Het gaat hierbij specifiek om de volgende onderzoeksvragen uit het programma van maatregelen:

- *Hoeveel graven vallen er te verwachten bij een eventueel vervolgonderzoek ter hoogte van het kerkhof?*
- *Zijn er resten van afbakening(en) van de begraafplaats aanwezig?*
- *Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?*
- *Wat is de bewaringstoestand van de vloer van de Romaanse voorganger van de huidige Eligiuskerk?*
- *Wat is de bewaringstoestand van de resten van de verwachte bebouwing aan de noordzijde van de huidige kerk?*
- *In hoeverre is de bewaringstoestand van deze bebouwing toe te schrijven aan de sloop van het gebouw en in hoeverre aan latere (recente) werkzaamheden op de Markt?*
- *Is aan de hand van de aangetroffen resten een uitspraak te doen over de functie van dit gebouw?*

³ Beukelaar-Van Gulik 2018a, 25.

⁴ Van Kampen 2018a, 63-69.

⁵ De Bel 2005, 83 en 85. Tevens wordt onder de afbeelding op p. 85 vermeld dat het stenen gebouw ook het geboortehuis van oud-burgemeester Ducatillon is.

⁶ Van Kampen 2018a, 66-67.

⁷ De Vos/De Bel 2005, 83-85.

⁸ Beukelaar-Van Gulik 2018b, 7.

1.5 WERKWIJZE EN STRATEGIE

1.5.1 ONDERZOEKSTRATEGIE

Binnen het onderzoeksgebied zullen zowel diepe graafwerkzaamheden ten behoeve van de heraanleg van het rioolstelsel, als ondiepe graafwerkzaamheden in de omliggende zones plaatsvinden. In het voortraject heeft het bureauonderzoek uitgewezen dat binnen het onderzoeksgebied archeologische resten verwacht konden worden. Echter een booronderzoek zou niet het gewenste resultaat opleveren aangezien het onderzoeksgebied zich in een stedelijke zone bevindt. In dergelijke zones is het onderscheid tussen recent geroerde grond en oudere ophogingslagen dikwijls zeer slecht te maken. Het is hierom dat men heeft besloten tot het direct uitvoeren van een proefsleuvenonderzoek in de vorm van proefputten. Hiervan zijn in het kader van de archeologienota reeds vijf putten aangelegd en onderzocht. Omdat deze putten in totaal net iets minder dan de helft van de beoogde onderzoeksoppervlakte besloegen, is op last van het Agentschap voor Onroerend Erfgoed, een tweede proefputten campagne uitgevoerd. Hierbij zijn drie putten aangelegd.

1.5.2 METHODE

Binnen het onderzoeksgebied zijn drie proefputten aangelegd. Hierbij is de nummering van de werkputten uit het eerste deel van het onderzoek aangehouden (fig. 1.2). Dit betekent dat het onderhavige rapport handelt over de werkzaamheden in, en de resultaten uit de werkputten 6, 7 en 8.

De werkwijze was in alle putten gelijk. Aangezien het volledige onderzoeksgebied bestraat was, dienden in de eerste plaats de klinkers en de daaronder gelegen fundering te worden verwijderd. Dit geschiedde met behulp van een hydraulische boorhamer welke op de kraan was gemonteerd. Vervolgens zijn de klinkers en de onderliggende verharding machinaal verwijderd en in een container geschept. De hierop volgende vlakaanleg geschiedde met behulp van een gladde bak. Tijdens de aanleg werden telkens dunne lagen grond verwijderd, waarna het tussenvlak met een metaaldetector en visueel werd afgezocht naar vondsten. Vervolgens is het vlak, waar nodig en mogelijk, handmatig nageschaafd. Muurwerk en vloeren zijn opgeschoond met de truweel en bezem. Vervolgens zijn de vlakken gefotografeerd. Indien er sporen aanwezig waren, zijn deze gecoupeerd. Vervolgens zijn in iedere put profielgaten gegraven met behulp van een smalle bak (30 cm) om de schade aan oudere niveaus en resten zo klein mogelijk te houden. Profielen en coupes zijn gefotografeerd en getekend op millimeterpapier. De schaal bedroeg 1:20.

Op het moment dat alle werkzaamheden in de werkputten waren verricht, zijn de proefputten weer gedicht met de vrijgekomen grond. Op vrijdag 30 november zijn de gaten opgevuld met beton tot het huidige straatniveau.

1.5.3 ORGANISATIE

Het onderzoek is uitgevoerd op donderdag 29 november 2018 door J. van Kampen (veldwerkleider / erkend archeoloog) en J. van Renswoude (erkend archeoloog). De putten werden aangelegd door Van Eycken Trans met een rupskraan met een gladde bak van 1.00 m. Het vlak is aangelegd op het archeologisch relevante niveau. In alle sleuven is in principe één vlak aangelegd om te bepalen op welke hoogte de relevante archeologische resten zich bevinden. De profielen diende inzicht te geven in de stratigrafie van het onderzoeksgebied alsmede het aantal vlakken waarmee men bij vervolgonderzoek rekening dient te houden. Het vlak is waar nodig manueel bijgeschaafd. Van alle sleuven zijn

overzichtsfoto's gemaakt. Van de sporen zijn detailfoto's gemaakt. De sleuven en sporen zijn ingemeten met GPS-toestel van het type Sokkia GRX1/U. Voor de metaaldetectie is een Tesoro Lobo Supertraq ingezet. In een sporenlijst zijn de spoorbeschrijvingen gedocumenteerd. In bijlage 2, 3 en 4 zijn respectievelijk de sporen-, foto- en vondstenlijst weergegeven.

1.5.4 AFWIJKING TEN OPZICHTE VAN HET PROGRAMMA VAN MAATREGELEN.

In overleg met dhr. Vandecatsye in aanloop naar het veldwerk is besloten om één van de putten voor de kerk te verplaatsen naar het parkeerterrein voor het gemeentehuis. De reden was dat deze put gepland was op een locatie waar bloembakken aanwezig waren en in een zone lag waar veel kabels en leidingen in de ondergrond aanwezig waren.

Tijdens dit overleg is door dhr. Vandecatsye nog eens benadrukt dat de locatie van de proefputten van ondergeschikt belang was, zolang de minimale totale oppervlakte van 80 m² maar werd bereikt. Om deze reden is verder ook geen contact opgenomen met het agentschap op het moment dat de meest zuidelijke put (werkput 6) kleiner uitviel als gevolg van de aanwezigheid van kabels en leidingen, bloembakken en de aangrenzende frituur. Het uiteindelijke puttenplan is weergegeven in figuur 1.2b.

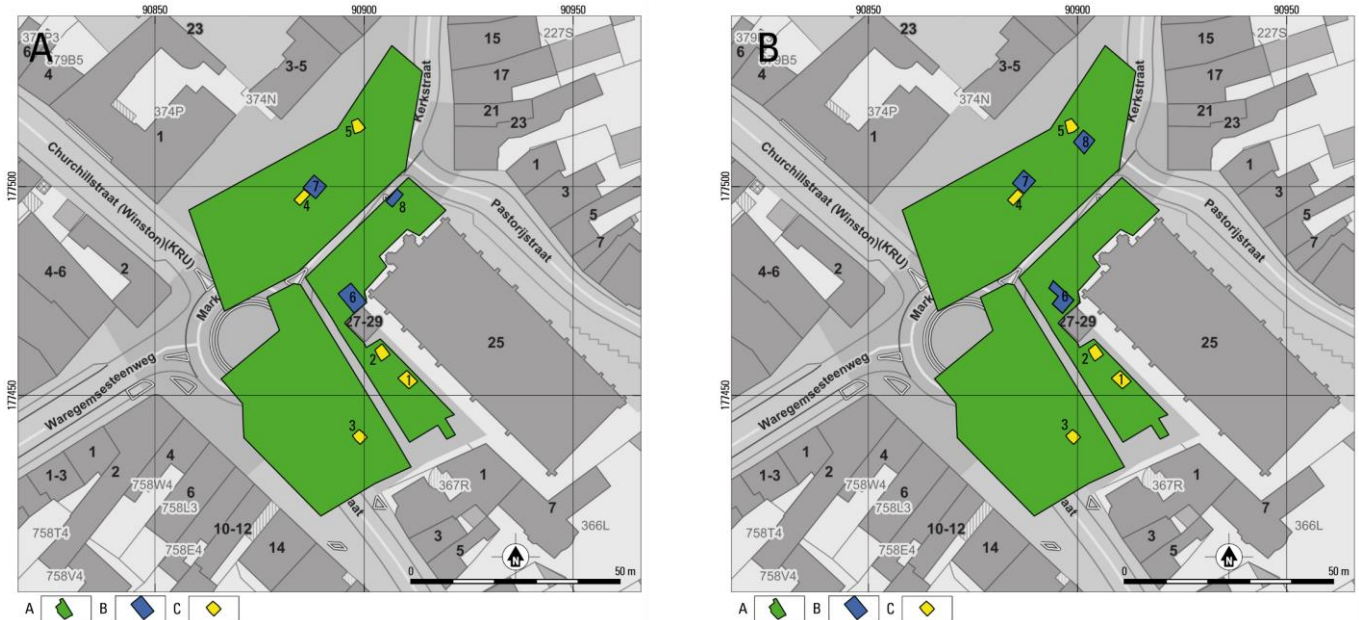

Fig. 1.2 Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Puttenplan van het onderzoek zoals voorgesteld in het Programma van Maatregelen (A) en het uiteindelijke puttenplan (B).

A onderzoeksgebieden; B proefputten; C reeds aangelegde proefputten.

2 ONDERZOEK (ASSESSMENT)

2.1 METHODEN, TECHNIKEN EN CRITERIA BIJ HET ASSESSMENT

Het assessment van de sporen is uitgevoerd op basis van de digitale plannen, coupetekeningen, profielkolommen, foto's en spoorbeschrijvingen. Door het geringe aantal vondsten is geen selectie uitgevoerd en zijn alle vondsten beschreven.

2.2 SPOREN

2.2.1 INLEIDING

In tabel 2.1 is het aantal per spoorraad weergegeven. In de volgende paragrafen worden de antropogene sporen per spoordefinitie besproken. In bijlage 5 is de allesporenkaart weergegeven. In bijlage 9 zijn de aangelegde coupes en profielen weergegeven.

spoordef	aantal
kuil	2
muurwerk	1
natuurlijke laag	1
ophogingslaag	22
paal	1
paalkuil	1
puinlaag	3
recente verstoring	1
uitbraaksleuf	1
vloer	4
totaal	37

Tabel 2.1. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Aantal per spoordefinitie.

2.2.2 KUILEN EN PAALKUILEN

In werkput 7 is een kuil met een recente oorsprong aangetroffen. De vulling bestond uit donker grijs puin. De kuil lijkt eigenlijk een nagezakt deel van de puinverharding te zijn.

De tweede kuil die is aangetroffen bevond zich in werkput 8 (S8.13). Dit spoor is alleen in het profiel gezien en was erg lastig te onderscheiden van de laag waarin hij zich bevond (fig. 2.1). De textuur van de grond was namelijk identiek aan die van de ophogingslaag S8.8. Uiteindelijk is de begrenzing van de kuil bepaald aan de hand van de verspreiding van het baksteenpuin. Dit leek zich te beperken tot de vulling van de kuil. In de ophogingslaag kwamen geen grote brokken puin voor.

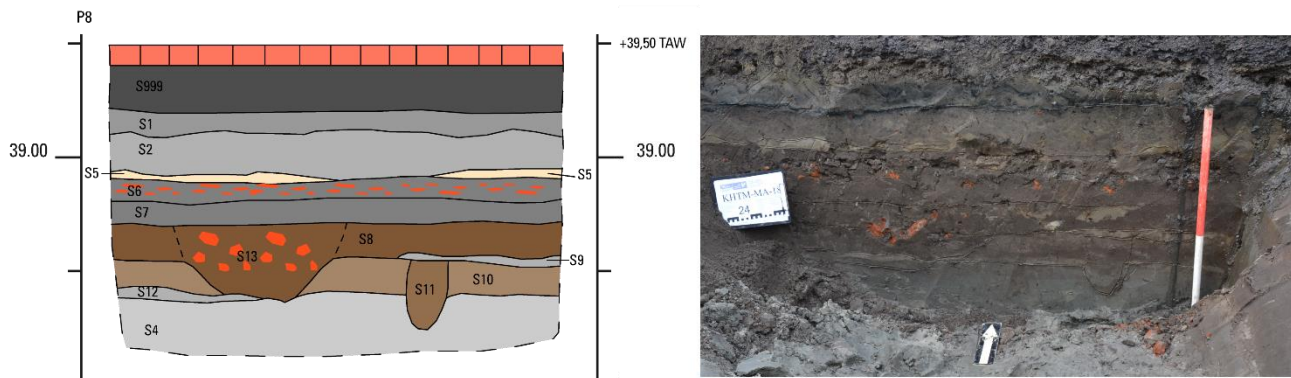

Fig. 2.1. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Putwandprofiel van werkput 8 met daarin de verschillende ophogingslagen en gegraven sporen.

Naast deze mogelijk kuil zijn in werkput 8 ook nog twee sporen van palen aangetroffen. Het eerste betrof een klein paalkuiltje dat in het profiel is gezien (S8.11, fig. 2.1). Tevens is op het niveau van het tweede vlak in deze put ook een houten paaltje aangetroffen (S8.3, fig. 2.2). Verondersteld wordt dat het paaltje deel uitmaakt van een constructie die zich buiten de grenzen van de proefput uitstrekt. Het spoor is gecoupeerd en het hout is meegenomen ter determinatie. Het betreft een bekapt paaltje van elzenhout.

WP 8
S8.3
P2
37.52 m TAW

Fig. 2.2. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Coupe en foto van het houten paaltje in werkput 8. Schaal tekening: 1:20.

2.2.3 MUUR-, VLOER-, EN STRAATWERK

In deze paragraaf worden alle sporen besproken die met steenbouw van doen hebben. Deze sporen zijn alleen aangetroffen in werkput 6 en 7. In werkput 6 gaat het om resten die in verband staan met de oude kerk en in werkput 7 betreft het zeer waarschijnlijk elementen van het stenen gebouw dat hier heeft gestaan.

De sporen in werkput 6 bestaan uit een vloer (S6.3), muurwerk met uitbraaksleuf (S6.2) en het oude straatniveau dat zich buiten een fase van de kerk bevond (S6.1). Dit laatste bestaat uit gelegd straatwerk met onregelmatige blokken rood en geel baksteen (fig. 2.3). Gezien het feit dat het straatwerk de muur van de kerk oversnijdt, moet het jonger zijn. Waarschijnlijk is het het straatniveau dat behoort bij de oudste fase van de huidige kerk.

Fig. 2.3. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Vlakfoto werkput 6 met links het straatwerk.

Het muurwerk is met een breedte van 50 cm vrij smal. Zeker in vergelijking tot de kerkmuur zoals deze is aangetroffen in werkput 1 tijdens de eerdere campagne. Het is echter niet uitgesloten dat onder de uitbraaksleuf ook nog muurwerk aanwezig is. Dit kon echter omwille van de dikte van het puinpakket in de sleuf niet worden vastgesteld. Evenmin kon de materiaalsoort van het muurwerk worden bepaald. Dit was het gevolg van de centimeters dikke mortellaag die de muurresten afdekte. De vloer (S6.3) bestond uit een groot stuk hardsteen. Op het stuk zijn een krul en een boog zichtbaar. Hieruit kan worden geconcludeerd dat het hier een groot fragment van een grafsteen betreft. Hoewel in het profiel geen directe aanwijzingen voor graven zijn aangetroffen, mag men er vanuit gaan dat, mede op basis van de resultaten uit werkput 2 uit de eerdere campagne, in de kerk meerdere graven aanwezig zijn. Het gegeven dat er zelfs nog *in situ* liggende grafstenen aanwezig zijn, maakt dat de conservering van deze graven als zeer goed mag worden beschouwd.

In werkput 7 is een brede uitbraaksleuf (S7.4, fig. 2.4) gevonden. Deze begrenste aan de oostzijde van de proefput een vloer bestaande uit twee formaten gebakken plavuizen. De maten bedroegen voor S7.5 13 x 13 x 2 cm. Dit waren de kleine tegels. De grote tegels, S7.6, hadden afmetingen van 23 x 23 x 2.5 cm (fig. 2.5).

Fig. 2.4. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Vlakfoto werkput 7 met op de achtergrond de uitbraaksleuf S7.4.

Fig. 2.5. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Detailfoto van het vloerwerk met kleine plavuizen, S7.5.

2.2.4 OPHOGINGSLAGEN

In alle proefputten zijn ophogingslagen aangetroffen. In werkput 6 gaat het om lagen die waarschijnlijk allemaal te relateren zijn aan verschillende gebruiksfasen van de kerk (fig. 2.6). Helaas is in deze put de natuurlijke ondergrond niet bereikt als gevolg van het aanwezige hangwater.

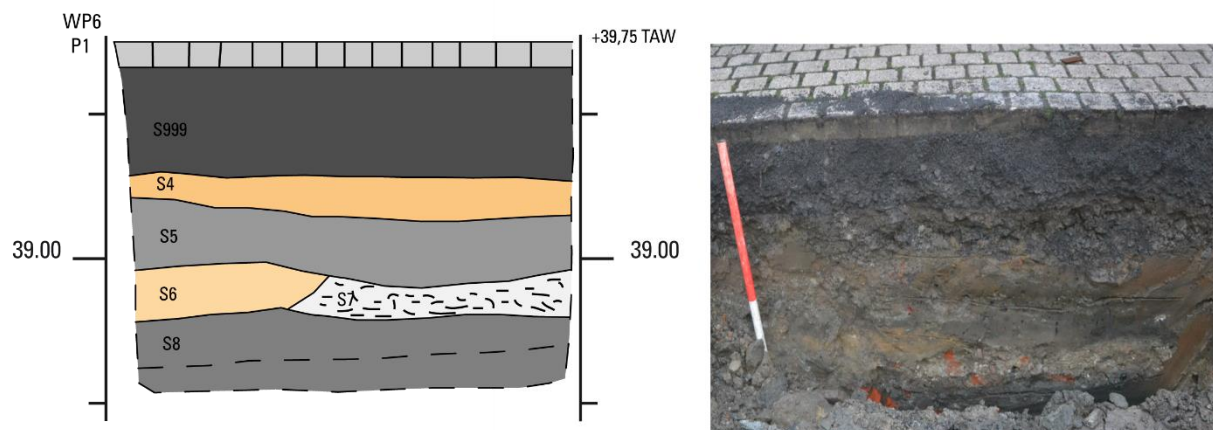

Fig. 2.6. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Putwandprofiel van werkput 6.

Dit was ook het geval in werkput 7, hoewel daar wel dieper kon worden gegraven. Opvallend bij deze put is dat de lagen die met de bebouwing in verband konden worden gebracht zich alleen beperkten tot de bovenste centimeters van het profiel. Hieronder was sprake van vrij schone ophogingslagen die werden afgewisseld met wat vuilere laagjes, soms met veel baksteenpuin (S7.11, fig. 2.7). Andere lagen zoals S7.8, waren juist heel schoon en vertoonden alleen aan de bovenkant een vuile zone. Deze moet waarschijnlijk als tredlaag worden gezien.

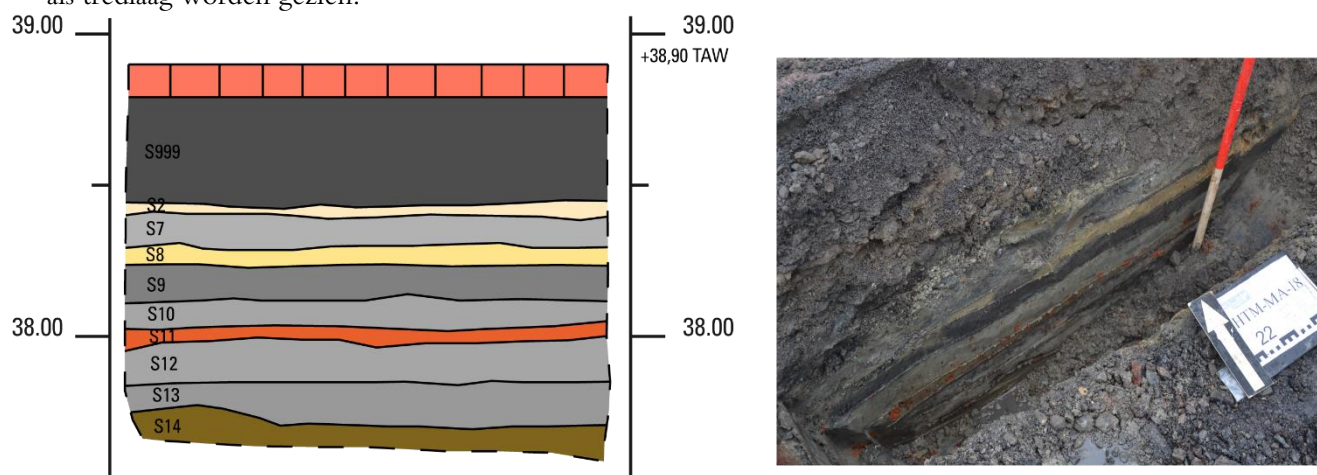

Fig. 2.7. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Putwandprofiel van werkput 7. Vanwege de diepte van het profiel en de keuze om de smalle bak te gebruiken om zo min mogelijk te verstoren, is de foto vanuit een ongelukkige hoek genomen.

Dit beeld van een afwisseling van schone en vuile ophogingslagen komt overeen met dat uit de werkputten 5 uit het eerdere onderzoek en 8 uit het huidige onderzoek. Zij het dat de lagen die hier zijn aangetroffen niet zijn te relateren aan die in werkput 7. De jongste lagen, op het niveau van vlak 1, zijn zeer recent. Hierin is naast een redelijk sterke vervuiling met minerale olie ook een aantal onderdelen van een auto aangetroffen. Bij het aantreffen van de vervuiling en de auto-onderdelen is de zone waarin deze lagen niet verder verdiept en is alleen de noordelijke helft van de put verder verdiept naar een

tweede vlak. Hierbij zijn enkel ophogingslagen aangetroffen die in dit deel van de put laagsgewijs zijn verwijderd. Er is gegraven tot op het niveau waarop een houten paaltje is aangetroffen, vlak boven de natuurlijke ondergrond. De ophogingslagen zijn gedocumenteerd in het profiel.

Het is de vraag hoe deze ophogingslagen moeten worden gezien. In de eerdere rapportage is gesproken van een afwisseling van akker- en ophogingslagen. Echter de strakke begrenzing van de lagen en de relatief beperkte dikte, maakt het zeer onwaarschijnlijk dat het hier akkerlagen betreft. Deze zouden veel dikker en homogener zijn als gevolg van het veelvuldig ploegen en omwoelen. Het is dus waarschijnlijker dat het hier louter ophogingslagen betreft. Volgens dhr. De Bel is deze zone van het onderzoeksgebied van oudsher in gebruik geweest als markt. Dit zou de betrekkelijk lage spoordichtheid goed verklaren. Ook kunnen de aangetroffen muntjes uit het eerdere en huidige onderzoek goed in het beeld van een markt passen. De ophogingslagen representeren dat verschillende fasen van de markt door de tijd heen. Qua datering kunnen er niet veel uitspraken worden gedaan. Ook nu hebben de lagen vrijwel geen dateerbaar vondstmateriaal opgeleverd. Alleen uit S8.8 is een muntje uit de 15de eeuw afkomstig (V8.22).

2.2.5 CONCLUSIE SPOREN

De sporen die zijn aangetroffen in de tweede fase van het proefputtenonderzoek vinden volledig aansluiting op de resultaten uit de eerste fase. De sporen in werkput 6 horen evident tot het kerkgebouw zoals dat op de historische kaart is weergegeven. Daarbij komt dat ook de diepte waarop de resten zijn aangetroffen vergelijkbaar is met de diepte waarop de resten zich bevonden in werkput 1. De absolute hoogte van het muurwerk is overigens wel verschillend. Deze bedraagt in werkput 1 39.17 m TAW en in werkput 6 38.90 m TAW. De diepte ten opzichte van het huidige straatniveau is in beide putten gelijk en bedraagt ca. 40 cm. Voorts kan gesteld worden dat de kerk tot op vloerniveau is afgebroken. Dit blijkt onder andere uit het aantreffen van een *in situ* liggend stuk vloer in de vorm van een grafsteen dat op dezelfde hoogte is aangetroffen als de kerkmuur. Dit impliceert dus ook dat oudere fasen van de kerk mogelijk goed waarneembaar zijn bij eventueel vervolgonderzoek.

Ook de resultaten uit werkput 7 zijn in lijn met die uit het vooronderzoek, zij het dat de bebouwing in iets meer detail, i.e. een vloer en een uitbraaksleuf, kon worden aangetoond. Wel nieuw is de constatering dat het gebied voordat het bebouwd werd meerdere malen is opgehoogd.

De resultaten uit werkput 8 sluiten direct aan op de resultaten uit werkput 5. Gezien de nabijheid van beide putten tot elkaar is dit ook niet vreemd te noemen. Duidelijk is dat we hier te maken hebben met ophogingslagen die dateren vanaf de Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. De jongste lagen zijn, getuige de hierin aangetroffen resten van een auto, zeer recent.

2.3 VONDSTEN

In tabel 2.2 is het aantal vondsten per categorie weergegeven. In bijlage 6 is de vondstenlijst opgenomen. In onderstaande paragrafen worden de vondsten per categorie besproken.

inhoud	aantal	gewicht (g)
baksteen	7	3084
bot	1	29
glas	1	4
hout	1	
metaal ferro	2	19
metaal non-ferro	1	1
natuursteen	2	15000
schelp	1	23
totaal	16	18160

Tabel 2.2. Kruishoutem-Markt Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Vondsten aantal en gewicht per categorie

2.3.1 BAKSTEEN

De in aantal grootste materiaalcategorie is baksteen. Hoewel het hier 14 stukken betreft, gaat het in feite maar om twee objecten. Het zijn twee gefragmenteerde vloertegels uit spoor S7.5 en S7.6. V7.18 is afkomstig uit het eerstgenoemde spoor en bevat een drietal fragmenten van een grijze vloertegel met afmetingen van 13 x 13 x 2 cm. Uit spoor S7.6 is een grotere tegel met een afmeting van 23 x 23 x 2.5 cm afkomstig. Deze heeft dezelfde kleur, maar is in vier stukken gebroken.

2.3.2 METAAL

Twee van de drie stukjes metaal die zijn gevonden bij het onderzoek bestaan uit gietijzer (V8.24 en V8.25). Beide zijn gevonden in een ophogingslaag in proefput 8. Deze vondsten hebben geen relevantie voor het onderzoek en zullen niet worden geconserveerd of gedeponneerd.

Dit geldt niet voor het andere stukje metaal uit dezelfde werkput. Het betreft een muntje (V8.22, fig. 2.8) uit ophogingslaag S8.8. Het betreft een biljoenen milt van Filips de Goede (1419-1467 na Chr.).⁹

Fig. 2.8. Kruishoutem-Markt Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Kruis- en muntzijde van V8.22.

⁹ Vanhoudt 2007, 148/349.

2.3.3 NATUURSTEEN

Van de vloer S6.3 in werkput 6 is een fragment meegenomen. Dit betrof een stuk van een grafsteen (V6.17, fig. 2.9). Op het stuk zijn een krul en een deel van een vervaagde ronde sierlijst. Verondersteld wordt dat de beschadigingen op de steen het gevolg zijn van de sloopwerkzaamheden in het verleden.

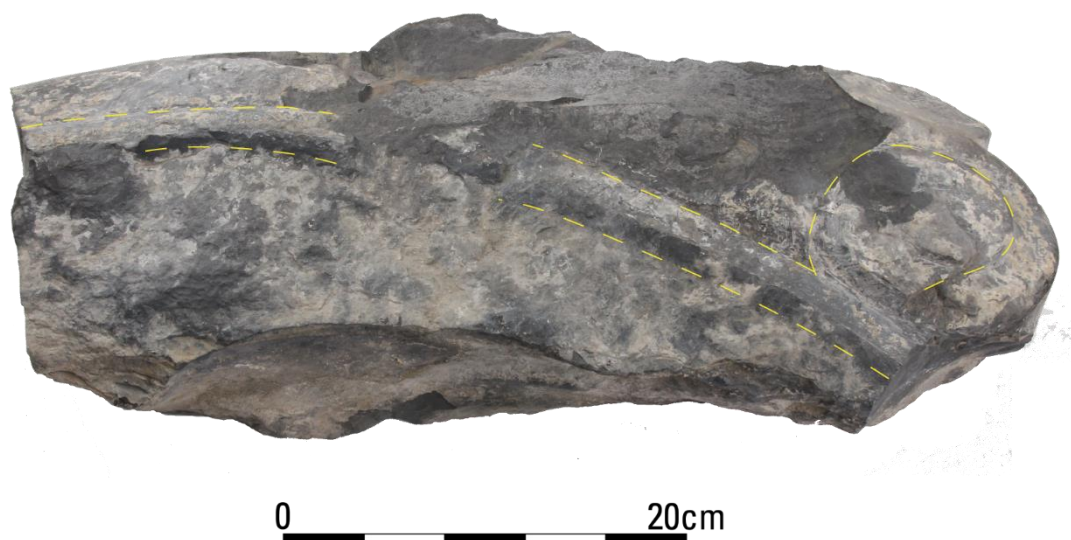

Fig. 2.9. Kruishoutem-Markt Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Het grote fragment van een grafsteen (V6.17). De nog zichtbare delen van het reliëf zijn gemarkeerd met de gele stippellijn.

2.3.4 GLAS

In werkput 7 is in de vlijlaag (S7.2) van de plavuizen vloer (S7.5/6) een stukje glas aangetroffen (V7.20). Het is een stuk van de rand van een niet nader te determineren kelkglas. Het stuk is vrij goed geconserveerd en vertoont weinig sporen van irisatie. Over de datering van het glas kan als gevolg van te weinig kennis over de vorm van het oorspronkelijke stuk vaatwerk niet veel gezegd worden. Wel kunnen we stellen dat het, gezien de datering van de vondstcontext, in de loop van de 19de eeuw gedateerd moet worden.

2.3.5 DIERLIJK BOT

In werkput 8 is uit ophogingslaag S8.10 een stuk bot afkomstig. Het betreft een rechter ulna van een varken. Het bot is vrij goed geconserveerd. Hetgeen moet waarschijnlijk worden gezien als gevolg van het verblijf onder de grondwaterspiegel. Doorgaans is botmateriaal in zand beduidend slechter geconserveerd. Een andere mogelijkheid zou zijn dat het een vrij recent bot is waar de tand des tijds nog geen vat op heeft gekregen, maar dat lijkt gezien de stratigrafische herkomstlocatie van de vondst onwaarschijnlijk.

2.3.6 SCHELP

Op de vloer S7.5 is de bovenste klep van een oester gevonden. Verondersteld wordt dat het hier gaat om een restafval van een maaltijd. Wellicht relevant is dat in de aangrenzende proefput WP 4, in het eerdere onderzoek eveneens een schelp is aangetroffen. Dit betrof een zoutwatermossel. Beide schelpen zijn afkomstig uit de zee en zijn dus geïmporteerd.

2.3.7 HOUT

In werkput 8 is op het niveau van vlak 2 een ingeslagen houten paal aangetroffen (V8.26, fig. 2.10). Dit stuk hout is geborgen en meegenomen ter determinatie. Het betreft een aangepunt paaltje van els. Gezien het feit dat het hier een stuk constructiehout betreft waarvan alle kenmerken zijn vastgelegd is er geen reden dit stuk te conserveren. Het zal dan ook niet worden gedeponed.

Fig. 2.10. Kruishoutem-Markt Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Houten paaltje (V8.26) uit werkput 8.

2.3.8 CONCLUSIE

Het vondstmateriaal dat is aangetroffen tijdens de tweede campagne op de Markt in Kruishoutem biedt weinig houvast als het gaat om het dateren van de aangetroffen resten. Alleen het mijtje uit de 15de eeuw geeft een *terminus post quem* voor de vondstlaag waarin het is aangetroffen en de lagen hierboven. Het overige materiaal biedt geen mogelijkheid tot een scherpere datering voor het complex dan hetgeen al bekend was.

2.4 AARDKUNDE

2.4.1 INLEIDING

Tijdens de laatste campagne is de natuurlijke ondergrond alleen in werkput 8 bereikt. Omdat deze put veel overeenkomsten heeft met werkput 5 uit de voorlaatste campagne en omdat er landschappelijke niets veranderd is, wordt hieronder het stuk dat in de archeologienota is opgenomen met betrekking tot het landschap herhaald. Dit dient als achtergrond voor de overige data. Voor een beschrijving van de geologische en bodemkundige situatie wordt verwezen naar het bureauonderzoek, paragraaf 1.2.1.¹⁰ In deze paragraaf wordt de (natuurlijke) bodemopbouw van het onderzoeksgebied beschreven.

2.4.2 REFERENTIEPROFIEL

Het profiel in werkput 5 bestaat aan de top uit de recente funderingslagen van het parkeerterrein met daaronder verschillende ophogingslagen (fig. 2.11). Deze lagen zijn reeds beschreven in paragraaf 2.2.4. De natuurlijke, onverstoorde afzettingen zijn aangetroffen vanaf een diepte van 120 cm onder het wegoppervlak (37.50 m TAW). Deze bestaan uit lichtgrijs, fijn zand (Z3) met dunne kleilaagjes. Sporen van natuurlijke bodemvorming zijn hierin niet te zien. Door de aanwezigheid van het dikke antropogene pakket moet het bodemtype volgens de Belgische bodemclassificatie geclassificeerd worden als bebouwde zone (OB).

Fig. 2.11. Kruishoutem-Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Profiel werkput 5.

2.4.3 CONCLUSIE AARDKUNDE

De natuurlijke bodemopbouw is zoals verwacht in het centrum van Kruishoutem, in belangrijke mate verstoord. De basis van het bodemprofiel wordt gevormd door zandige, colluviale afzettingen in het dal van de Stampkotbeek. Volgens de bodemkaart kon in deze afzettingen, afhankelijk van de drainageklasse, nog een textuur-B-horizont zijn gevormd. Een dergelijke horizont is echter niet waargenomen. Doordat het natuurlijke bodemprofiel niet meer intact is, kan niet meer bepaald worden of een dergelijke bodem

¹⁰ Beukelaar-Van Gulik 2018, 12-19.

binnen het onderzoeksgebied is gevormd. Gezien de ligging in het laagste deel van het dal van de Stampkotbeek is het echter waarschijnlijk dat door de relatief hogere grondwaterstanden geen duidelijke profielontwikkeling heeft plaatsgevonden. Hierdoor is ook op basis van het huidige onderzoek geen duidelijke inschatting te maken van tot welke diepte het natuurlijke bodemniveau is afgetopt/verstoord en in welke mate er sprake is van daadwerkelijk ophoging.

2.5 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING / SYNTHESE

Het plangebied bevindt zich in het centrum van Kruishoutem. Binnen dit plangebied zal het rioleringsstelsel vervangen worden. Bij deze werken zullen graafwerkzaamheden plaatsvinden ten behoeve van de reconstructie van de wegenissen en het rioleringsstelsel. Voorafgaand aan het gravend onderzoek heeft een bureauonderzoek plaatsgevonden. Hieruit bleek dat de eerste vermelding van Kruishoutem stamt uit 847.¹¹ Deze vermelding gaat eigenlijk over Hulthem. De naam doelt op een woonplaats bij het bos. Kruis is toegevoegd aan de benaming rond ca. 1174 om onderscheid te maken met de andere Houtems.¹² Kruis is daarbij een verwijzing naar het heilige relikwie in de kerk, ontvangen uit het Heilige Land.¹³

Vermoedelijk wordt samen met de naamsverandering in de 11de/12de eeuw het centrum verplaatst naar de huidige locatie.¹⁴ Daarmee wordt ook een nieuwe kerk in gebruik genomen; Hoewel er ook een vroegere datum wordt vermoed, aangezien het Sint Eligiuspatrocinium teruggaat tot de 8ste en 9de eeuw.¹⁵ De nederzetting op de Kapellekouter met de Sint Pieterkapel wordt in ieder geval vervangen voor de huidige dorpskern en de verering van Sint Eligius. De eerste kerk is Romaans met een basilicale aanleg zonder transept, waarbij verbouwingen plaatsvinden in 1463 en de 16de eeuw.¹⁶ Rondom de kerk bevindt zich een kerkhof, dat ommuurd is. In 1855 wordt deze kerk gesloopt en wordt de huidige neogothische kerk gebouwd. Deze kerk wordt anders georiënteerd, namelijk noord-zuid en wordt verplaatst naar de zuidelijke kant van het plein.¹⁷

Voorts is in het bureauonderzoek geconcludeerd dat naast de resten die in relatie staan tot de kerk en het bijbehorende kerkhof er ook sporen en vondsten aangetroffen kunnen worden uit perioden zo vroeg als het mesolithicum. Deze verwachting is gebaseerd op vondstmeldingen en de landschappelijke situatie. Wel werd hiervan verwacht dat deze pre-middeleeuwse resten grotendeels verstoord zouden zijn als gevolg van alle andere gravende activiteiten die in het verleden binnen het plangebied hebben plaatsgevonden.

Het plein tegenover het gemeentehuis ligt ook binnen het te ontwikkelen gebied. Op historische kaarten is hier vanaf de 18de eeuw bebouwing zichtbaar. Deze bebouwing staat te boek als herberg en tevens bood het ruimte aan de schepenkamer.¹⁸ Over een eventuele verdere functie is bij ons niets bekend.

Op basis van het bureauonderzoek is geconcludeerd dat de kans dat er binnen het plangebied archeologische resten aanwezig zijn zeer groot is. Ook was het zeker dat deze ten dele verstoord zullen worden bij de op handen zijnde werken ten behoeve van de heraanleg van het rioleringsstelsel. Het was gezien de locatie van het plangebied in het centrum van Kruishoutem en omwille van het bestaande netwerk van kabels en leidingen vanuit logistiek oogpunt zeer onwenselijk om het volledige plangebied te onderzoeken op de gebruikelijke wijze waarbij 10 tot 12.5% van het plangebied onderzocht zou

¹¹ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121604> en <http://www.kruishoutem.be/website/7-www/8-www/12-www.html>.

¹² Debrabandere 2010, 138.

¹³ <http://www.kruishoutem.be/website/7-www/8-www/12-www.html> en van Durme/Baeckman 1993, 85.

¹⁴ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121604>.

¹⁵ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/74389>.

¹⁶ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/74389>.

¹⁷ <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/105574>.

¹⁸ De Vos/De Bel 2005, 83-85.

worden. Om toch een accurate inschatting te maken van de archeologische situatie in de ondergrond is besloten tot het aanleggen van een aantal proefputten. Aan de hand hiervan diende een beeld te ontstaan van hetgeen er op archeologisch gebied in de ondergrond verwacht kon worden. Een belangrijke vraag hierbij was in hoeverre het oude kerkhof van de Eligiuskerk nog intact was en zo ja, met hoeveel begravingen men rekening diende te houden.

Dit onderzoek is uitgevoerd op 11 juli 2018. Hierbij is een vijftal proefputten gegraven met wisselende afmetingen. Voorts is op 29 november 2018 een tweede proefputtenonderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn nog eens drie putten aangelegd, waarmee de totale onderzochte oppervlakte ca. 90 m² bedraagt. Naast het archeologisch onderzoek zijn er ook waarnemingen verricht met betrekking tot de natuurlijke bodemopbouw. Deze is binnen het plangebied in belangrijke mate verstoord. De basis van het bodemprofiel wordt gevormd door zandige, colluviale afzettingen in het dal van de Stampkotbeek. Volgens de bodemkaart kon in deze afzettingen, afhankelijk van de drainageklasse, nog een textuur-B-horizont zijn gevormd. Een dergelijke horizont is echter niet waargenomen. Doordat het natuurlijke bodemprofiel niet meer intact is, kan niet meer bepaald worden of een dergelijke bodem binnen het onderzoeksgebied is gevormd. Gezien de ligging in het laagste deel van het dal van de Stampkotbeek is het echter waarschijnlijk dat door de relatief hogere grondwaterstanden geen duidelijke profielontwikkeling heeft plaatsgevonden. Hierdoor is ook op basis van het huidige onderzoek geen duidelijke inschatting te maken van tot welke diepte het natuurlijke bodemniveau is afgetopt/verstoord en in welke mate er sprake is van daadwerkelijk ophoging.

Uit het veldwerk is verder geconcludeerd dat ter hoogte van het parkeerterrein ten westen van de kerk het kerkhof nog grotendeels intact is. Lagen met daarin zowel losse beenderen als complete kistgraven zijn aangetroffen van 50 tot 100 cm onder het huidige maaiveld. De conservering van deze resten is goed tot zeer goed. De datering van de graven is op dit moment problematisch daar er te weinig gegevens bekend zijn. Zeker is dat het grafveld na het midden van de 19de eeuw niet meer gebruikt is, omdat vanaf dan een andere locatie in Kruishoutem als zodanig dienst doet. Gezien de veronderstelling dat de vroegste fase van de kerk in de 11de of 12de eeuw na Chr. dateert, dient er rekening mee gehouden te worden dat binnen het kerkhof gedurende een periode van ongeveer 800 jaar mensen ter aarde zijn besteld. Hun graven zullen op verschillende dieptes zijn ingegraven waarbij af en toe ook oudere graven (deels) zullen zijn verstoord. Op grond van het onderzoek kan voorzichtig worden geconcludeerd dat rekening gehouden moet worden met vijf niveaus van begravingen. Dit aantal kan echter per locatie verschillen.

Buiten de resten van het kerkhof zijn in deze zone de funderingen van de buitenmuur van de Romaanse voorganger van de Eligiuskerk aanwezig. Op basis van het proefputtenonderzoek blijkt dat deze funderingen zich direct onder het straatniveau bevinden en zeer goed en tot op relatief grote diepte bewaard zijn gebleven. Het ziet er naar uit dat de kerkvloer plaatselijk is verwijderd tijdens de sloop in 1855. Echter in werkput 6 is de bleek de vloer weliswaar beschadigd, maar nog wel aanwezig te zijn. maar de funderingslaag die onder de vloer heeft gelegen lijkt nog intact te zijn. Tevens bleek uit dezelfde werkput dat ook het straatniveau uit de 19de eeuw nog bewaard is gebleven. Dit bestaat uit onregelmatig gevormde blokken geel en rood baksteen.

Op het parkeerterrein ten noorden van deze putten, tegenover het gemeentehuis van Kruishoutem zijn in totaal vier proefputten gegraven. In twee hiervan (werkput 4 en 7) zijn puin, verschillende uitbraaksleuven en een plavuizen vloer aangetroffen. en een mogelijke fundering van een gebouw aangetroffen dat al is aangegeven op kaartmateriaal uit de 18de eeuw. De aard en functie, alsmede de begindatering van dit gebouw zijn op basis van de aangetroffen archeologische resten niet te achterhalen. Echter uit de publicatie van de Heem- en Geschiedkundige Kring Hulthem uit Kruishoutem uit 2015, valt op te maken dat deze bebouwing in ieder geval de functie van herberg en schepenkamer heeft vervuld.¹⁹

¹⁹ De Vos/De Bel 2005, 83-85.

In de andere twee proefputten in deze zone zijn buiten enkele paalsporen uit de Middeleeuwen, Nieuwe en/of Nieuwste Tijd, geen sporen aangetroffen. Wel is een ophogingspakket aangetroffen dat qua datering teruggaat tot in de Middeleeuwen. Op grond van de informatie van dhr. De Bel van de historische kring, is geconcludeerd dat dit deel van Kruishoutem altijd als Markt gefungeerd heeft. Op de oudst bekende kaart uit 1772 is ook nog een schandpaal te zien. Deze zou zich net boven de werkputten 5 en 8 bevinden. Of hier ook daadwerkelijk archeologische sporen van zullen worden aangetroffen is overigens zeer de vraag.

Zowel voor het kerkhof, de resten van de kerk als ook voor de resten van het gebouw aan de noordzijde van het plangebied en de ophogingslagen in deze zone geldt dat het potentieel op kennisvermeerdering van deze zaken groot is. Onderzoek aan de kerk en de daaraan gelieerde resten kan veel informatie geven over de geschiedenis van de kerk. Er zal meer inzicht kunnen worden verkregen over de feitelijke stichtingsdatum van het gebouw en de verschillende bouwfasen die het heeft doorgeemaakt. Tevens zal onderzoek van het kerkhof inzicht bieden in de demografie van Kruishoutem door de tijd heen. Hierbij zullen zaken als welstand, leeftijdsopbouw en gezondheid van de populatie alsmede de veranderingen hierin kunnen worden bestudeerd. Daarnaast wordt ook meer inzicht verkregen in het kerkhof zelf. Hierbij moet gedacht worden aan de aanvangsdatering van de begravingen, de relatie met het kerkgebouw en de chronologische opbouw van het kerkhof zowel in horizontale als verticale zin.

Voor de noordelijke zone van het plangebied geldt dat hier inzicht kan worden verkregen in de aard van de bebouwing in de 18de eeuw en later in dit deel van het plangebied. Daarnaast wijst de zone waarin geen sporen maar wel lagen zijn aangetroffen die geassocieerd worden met bewoning vanaf de Late Middeleeuwen erop dat hier ook een beeld kan worden gekregen in de ontwikkeling van de bewoning in Kruishoutem vanaf de verplaatsing van de kern in de 11de of 12de eeuw. Zeker wanneer het hier een marktterrein betreft kan veel kennis gewonnen worden over de chronologische ontwikkeling in Kruishoutem. In de ophogingslagen zullen naast wat schervenmateriaal, vooral muntjes die zijn verloren op de markt aangetroffen worden. Het muntbeeld dat hieruit naar voren komt, zal een gedetailleerd beeld kunnen geven van de chronologische ontwikkeling in Kruishoutem. Kortgezegd kan gesteld worden dat binnen het plangebied een belangrijke vindplaats aanwezig is die veel kan zeggen over de ontwikkeling van Middeleeuwse kernen tot de huidige dorpen in het algemeen en specifiek over de ontwikkeling van Kruishoutem door de tijd heen.

Uit het onderzoek blijkt dat de te beschermen zone rondom de kerk verder aangepast dient te

worden. Het onderzoek heeft aangetoond dat de resten al op 40 cm onder het huidige maaiveld aangetroffen kunnen worden. Tevens is duidelijk geworden dat de mate van verstoring door nutsleidingen zeer gevarieerd is en alleen ter plaatse bepaald kan worden. Daartoe wordt rondom de kerk de zone voor onderzoek uitgebreid om het volledige areaal van het kerkhof te omvatten voor zover dat nu op de kaarten zichtbaar is. Deze uitbreiding is weergegeven op figuur 2.12.

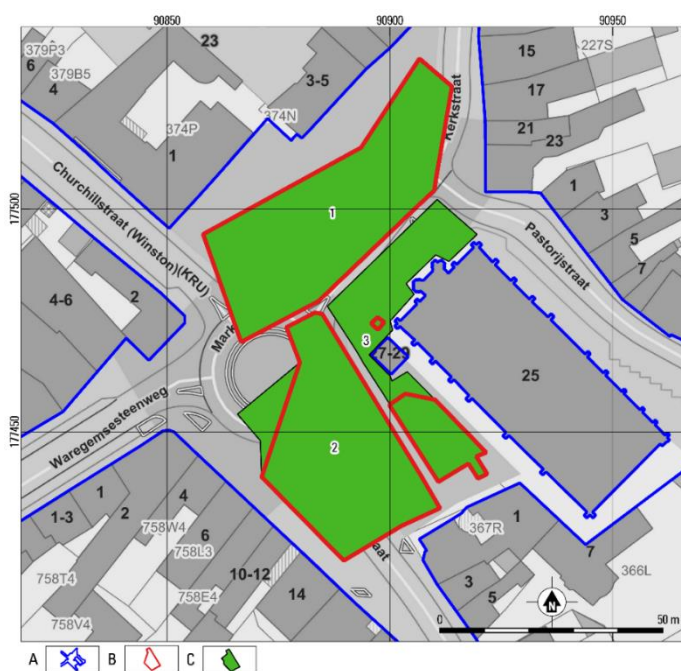

Fig. 2.12. Kruishoutem – Markt. Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B). Voormalig advies met huidig advies ter bescherming van archeologische resten. A plangebied; B vorig advies opgraving; C nieuw advies opgraving.

Hoeveel graven vallen er te verwachten bij een eventueel vervolgonderzoek ter hoogte van het kerkhof?
 Aangezien tijdens het huidige onderzoek geen nieuwe graven zijn aangetroffen wijkt de verwachting niet af van die zoals deze gesteld is in het rapport van het eerdere onderzoek. Hier is gesteld dat men rekening dient te houden met een totale grafveldpopulatie van 2400 individuen. Binnen de zone voor het vervolgonderzoek die daadwerkelijk verstoord gaat worden met de voorgenomen bodemingrepen worden op grond van deze verwachting 200 tot 250 graven verwacht. Hierbij is er vanuit gegaan dat men in de zones waar geen rioleringen worden aangelegd niet dieper dan 50 cm de grond in gaat. Op dat niveau worden zowel binnen als buiten de oude kerk geen begravingen verwacht omdat dit niveau grofweg overeenkomt met het straatniveau in de 19de eeuw.

Zijn er resten van afbakening(en) van de begraafplaats aanwezig?

Deze zijn niet aangetroffen. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat geen van de aangelegde werkputten zich in de buurt van de begrenzing van het kerkhof lag zoals deze is aangegeven op de verschillende kaarten. Men dient dan ook tijdens het vervolgonderzoek rekening te houden met de aanwezigheid van deze afbakening. Dit kan zijn in de vorm van een greppel, maar zeker ook in de vorm van een fundering van een muur.

Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

Uiteraard is het bepalen van de grafveldpopulatie en de gebruiksduur van het kerkhof een van de speerpunten voor het vervolgonderzoek. Voorts dient er aandacht uit te gaan naar de constructie van de oude kerk, waarbij de nadruk ligt op het bepalen van de leeftijd en vorm van de verschillende bouwfases.

Voor de noordelijke zone geldt dat er een nadruk moet liggen op metaaldetectie in de zone met de ophogingslagen om zo een goed beeld te krijgen van de gebruiksduur in deze zone. Zeker wanneer het hier daadwerkelijk gaat om een terrein dat door de eeuwen heen als marktplaats heeft gefungeerd, zal hier een zeer interessant muntbeeld uit moeten kunnen komen.

Voor de zone ter hoogte van de veronderstelde herberg en schepenkamer geldt dat men hier zoveel mogelijk informatie moet verzamelen over de aard, bouwfases en de verschillende functies van het gebouw.

Wat is de bewaringstoestand van de vloer van de Romaanse voorganger van de huidige Eligiuskerk?

De vloer zoals deze is aangetroffen in de kerk is weliswaar beschadigd, maar het feit dat het de brokstukken van één steen betreft doet vermoeden dat de vloer nog grotendeels intact is en dat de vloerdelen nauwelijks zijn verplaatst tijdens postdepositionele processen.

Wat is de bewaringstoestand van de resten van de verwachte bebouwing aan de noordzijde van de huidige kerk?

Hierover zijn moeilijk uitspraken te doen. Het gegeven dat er een deel van een plavuizenvloer is aangetroffen, lijkt erop te wijzen dat ook hier de resten behoorlijk goed zijn bewaard en dat men het gebouw heeft gesloopt tot op de hoogte van het maaiveld. Dit impliceert dat funderingen, maar ook kelders nog aanwezig zijn.

In hoeverre is de bewaringstoestand van deze bebouwing toe te schrijven aan de sloop van het gebouw en in hoeverre aan latere (recente) werkzaamheden op de Markt?

In eerste instantie lijken de sloop en de latere werkzaamheden niet van grote invloed te zijn geweest op deze resten. Men moet zich echter realiseren dat men enkele decennia geleden ook al werken heeft uitgevoerd ten behoeve van het rioleringsstelsel. Hierbij zijn de resten van zowel de bebouwing in het noordelijke deel van het plangebied als die van de kerk deels verstoord. Dit blijkt onder meer uit fotomateriaal dat door dhr. Bel van de Heem- en Geschiedkundige Kring Hultheim. Op deze foto's zijn

onder andere funderingen van de veronderstelde herberg zichtbaar op de markt. Ook is een doorsnede van de fundering van een fase van de kerk te zien in een, op dat moment nieuw gegraven, rioleringsleuf.

Is aan de hand van de aangetroffen resten een uitspraak te doen over de functie van dit gebouw?

Het onderhavige gravende onderzoek heeft geen nieuwe informatie opgeleverd over dit gebouw.

Echter de informatie die door dhr. Bel is gegeven bleek zeer waardevol voor de beeldvorming over deze bebouwing. Verondersteld wordt dat het hier een herberg betreft waarvan een deel dienst heeft gedaan als schepenkamer.

2.7 SAMENVATTING

Op 29 november 2018 voerde VUHbs archeologie een aanvullend proefputtenonderzoek uit op de Markt in Kruishoutem. Eerder dat jaar had al een proefputtenonderzoek had plaatsgevonden, maar omdat hier door omstandigheden het vooraf vastgestelde aantal vierkante meters niet kon worden aangelegd, diende op last van het Agentschap voor Onroerend Erfgoed, een tweede gravend onderzoek te worden uitgevoerd.

Dit onderzoek bevestigde de bevindingen uit het eerdere onderzoek. Hieruit kwam naar voren dat binnen het onderzoeksgebied behoudenswaardige archeologische resten aanwezig zijn die naar alle waarschijnlijkheid dateren uit de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Het gaat hierbij om resten van een kerk met bijbehorend kerkhof en begravingen binnen de kerk. Voorts bevinden zich resten van een groot gebouw in het noordelijke deel van het onderzoeksgebied. Op basis van de beschikbare literatuur gaat het hier om een herberg waarvan een deel in gebruik is geweest als schepenkamer. In het oostelijke deel van het onderzoeksgebied zijn ophogingslagen aangetroffen die in verband worden gebracht met verschillende bewoningsfasen van Kruishoutem. Verondersteld wordt dat in dit deel van het onderzoeksgebied van oudsher de markt was gesitueerd.

Geadviseerd wordt om in het volledige onderzoeksgebied archeologisch vervolgonderzoek plaats te laten vinden. Hierbij verschilt de intensiteit van het vervolgonderzoek per locatie. Daar waar men rioleringen gaat aanleggen en/of vervangen dient een opgraving plaats te vinden. In de zones waar men alleen de bovengrond gaat verwijderen, dient dit te gebeuren onder archeologische begeleiding. Wanneer hierbij archeologische resten worden aangetroffen dienen deze te worden gedocumenteerd.

3 LITERATUUR

- Beukelaar-Van Gulik, T, 2018a: Bureauonderzoek (projectcode 2018B3), in J.C.G. van Kampen *et. al.* 2018: *Kruishoutem-Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B)*, *Archeologienota*, Amsterdam, (ZAN 539), 5-44.
- Beukelaar-Van Gulik, T, 2018b: *Kruishoutem – Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B)*. *Programma van Maatregelen*, Amsterdam.
- Debrabandere, F./M. Devos/P. Kempeneers/V. Mennen/ H. Ryckeboer/W. Van Osta, 2010: *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek*, Brussel.
- Hebinck, K./M. Groenhuizen: Landschappelijk booronderzoek (projectcode 2018G152), in J.C.G. van Kampen *et. al.* 2018: *Kruishoutem-Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B)*, *Archeologienota*, Amsterdam, (ZAN 539), 44-54.
- Kampen, J.C.G. van/K. Hebinck/T. Beukelaar-Van Gulik/M. Groenhuijzen, 2018: *Kruishoutem-Heraanleg gescheiden rioolstelsel Fase 2 (22534B)*, *Archeologienota*, Amsterdam, (ZAN 539).
- Vanhoudt, H., 2007: *Atlas der munten van België. Van de Kelten tot heden*, Zuidlaren.
- Vos, P. de/R. de Bel, 2005: De Sint-Eligiuskerk te Kruishoutem, Kruishoutemse heem- en geschiedkundige kring “Hultheim”, jaarboek 2005.

Webistes

<https://cai.onroerenderfgoed.be>
<http://dov.vlaanderen.be>
<https://geo.onroerenderfgoed.be>
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
<http://www.geopunt.be>
<https://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>

4 FIGURENLIJST KHTM-MA-2018/2018G90

Figuur	Type	Onderwerp	Aanmaakschaal	Aanmaakwijze	Datum
1.1	locatiekaart	Locatie plangebied	1:20.000	Digitaal	27-12-2018
1.2	puttenkaart	Geplande locatie van de proefputten en de uiteindelijke locatie van de proefputten	1:1.785	Digitaal	27-12-2018
2.12	Advieskaart	Zone waarvoor vervolgonderzoek wordt geadviseerd/	1:1.785	Digitaal	27-12-2018

5 FOTOLIJSTRAPPORT KHTM-MA-2018/2018G90

figuur	type	onderwerp	vervaardiging	datum
2.1	foto	Foto putwandprofiel WP 8	digitaal	29-11-2018
2.2	foto	Foto coupe paal S8.3	digitaal	29-11-2018
2.3	foto	Vlakfoto WP 6	digitaal	29-11-2018
2.4	foto	Vlakfoto WP 7	digitaal	29-11-2018
2.5	foto	Detailfoto spoor S7.5	digitaal	29-11-2018
2.6	foto	Foto putwandprofiel WP 6	digitaal	29-11-2018
2.7	foto	Foto putwandprofiel WP 7	digitaal	29-11-2018
2.8	foto	Foto kruis- en muntzijde V8.22	digitaal	29-11-2018
2.9	foto	Foto fragment van een grafsteen V6.17	digitaal	29-11-2018
2.10	foto	Foto houten paaltke V8.26 uit WP 8	digitaal	29-11-2018
2.11	foto	Foto putwandprofiel WP 5	digitaal	29-11-2018

6 LIJST MET BIJLAGEN

1. Archeologische perioden
2. KHTM-MA-18 Sporenlijst
3. KHTM-MA-18 Vondstenlijst
4. KHTM-MA-18 Fotolijst
5. Allesporenkaart
6. Allesporenkaart met coupe- en profiellijnen
7. Allesporenkaart met maaiveld- en vlakhoogten
8. Coupe- en profieltekeningen
9. Dagrapport

BIJLAGE 1 OVERZICHT ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

begin	einde	periode
1789 na Chr. - heden		Nieuwste Tijd
1500 na Chr. - 1789 na Chr.		Nieuwe Tijd
1200 na Chr. - 1500 na Chr.		Late Middeleeuwen
900 na Chr. - 1200 na Chr.		Volle Middeleeuwen
430/450 na Chr. - 900 na Chr.		Vroege Middeleeuwen
275 na Chr. - 430/450 na Chr.		laat-Romeinse tijd
69 na Chr. - 275 na Chr.		midden-Romeinse tijd
57 voor Chr. - 69 na Chr.		vroeg-Romeinse tijd
250 voor Chr. -57 voor Chr.		Late IJzertijd
475/450 voor Chr. -250 voor Chr.		Midden IJzertijd
800 voor Chr. -475/450 voor Chr.		Vroege IJzertijd
1050 voor Chr.-800 voor Chr.		Late Bronstijd
1800/1750 voor Chr.-1050 voor Chr.		Midden Bronstijd
2000/2100 voor Chr.-1800/1750 voor Chr.		Vroege Bronstijd
5300 voor Chr. -2000 voor Chr.		Neolithicum
9500 voor Chr. -5300 voor Chr.		Mesolithicum
tot 9500 voor Chr.		Paleolithicum

BIJLAGE 2

KHTM-MA-18 SPORENLIJST²⁰

wp	sn	spoor aard	tint	bijkleur	hoofdkleur	grondsoort	opmerkingen
6	1	vloer					Rood en geel baksteen, maar geen hele stukken
6	2	muurwerk					uitbraaksleuf, losse mortel
6	2	muurwerk					muurwerk, hard met mortellaag. Bakstenen niet gezien
6	3	vloer					dgr belgische hardsteen
6	4	ophogingslaag	licht	grijs	bruin	zand	
6	5	ophogingslaag	licht	bruin	grijs	zand	
6	6	ophogingslaag	licht	grijs	geel	zand	
6	7	puinlaag	donker	bruin	grijs	zand	baksteen puin met mortel
6	8	ophogingslaag		groen	grijs	zand	
6	999	puinlaag	donker		grijs		puin
7	1	recente	donker		bruin	zand	verrommeld
7	2	ophogingslaag	licht	groen	grijs	zand	
7	3	kuil	donker		grijs	zand	verrommeld en puin
7	4	uitbraaksleuf		grijs	bruin	zand	
7	5	vloer					natuursteen, 13 x 13 x 2
7	6	vloer					natuursteen, 23 x 23 x 2,5
7	7	ophogingslaag			grijs	zand	
7	8	ophogingslaag			geel	zand	
7	9	ophogingslaag		bruin	grijs	zand	
7	10	ophogingslaag	licht		grijs	zand	
7	11	ophogingslaag	licht	bruin	grijs	zand	
7	12	ophogingslaag	licht		grijs	zand	
7	13	ophogingslaag	licht		grijs	zand	
7	14	ophogingslaag	licht	bruin	grijs	zand	
8	1	ophogingslaag	donker		grijs	zand	met olievervuiling
8	2	ophogingslaag		bruin	grijs	zand	
8	3	paal					hout
8	4	natuurlijke laag	licht		grijs	zand	met kleilaagjes
8	5	ophogingslaag		geel	grijs	zand	
8	6	ophogingslaag		grijs	bruin	zand	en veel leisteen
8	7	ophogingslaag	donker	grijs	bruin	zand	
8	8	ophogingslaag	donker	grijs	bruin	zand	gebrokt
8	9	ophogingslaag	licht		grijs	zand	
8	10	ophogingslaag		grijs	bruin	zand	
8	11	paalkuil	licht	bruin	grijs	zand	
8	12	ophogingslaag	licht		grijs	zand	
8	13	kuil		grijs	bruin	zand	
8	999	puinlaag					dgr puin

²⁰ Let op. Het betreft hier uitsluitend de sporenlijst van het onderhavige gravende onderzoek, i.e. de proefputten 6-8. Voor de sporenlijst van de overige werkputten wordt verwezen naar Van Kampen et. al. 2018, bijlage 12.

BIJLAGE 3 KHTM-MA-18 VONDSTENLIJST²¹

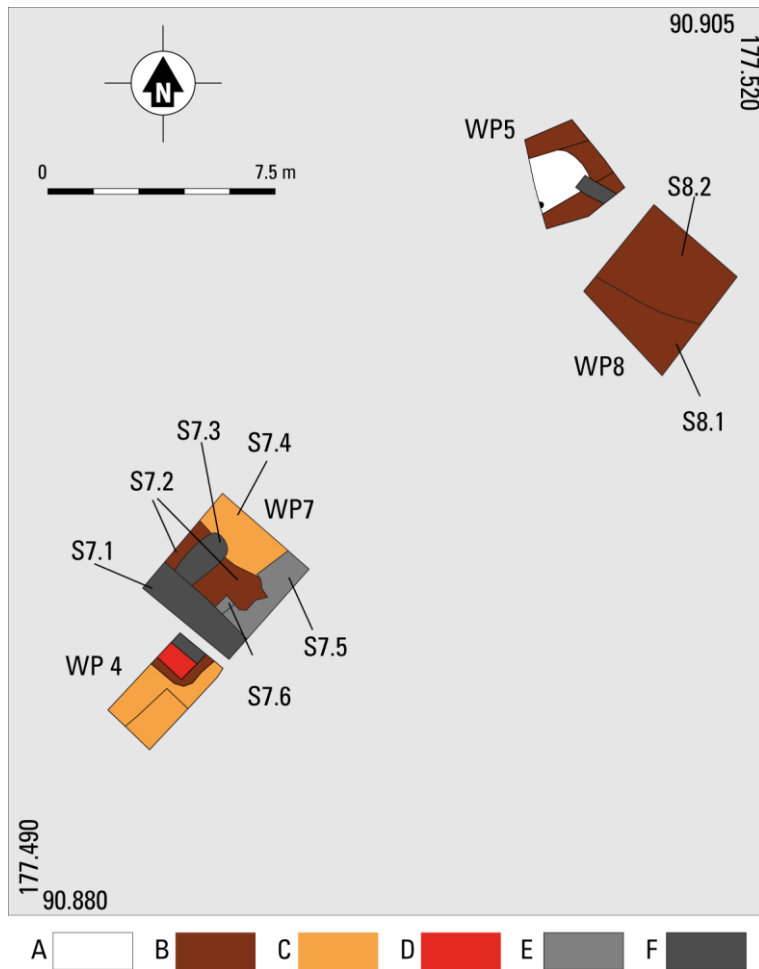
vn	wp	sn	spooraard	inhoud	aantal	gewicht
17	6	3	vloer	natuursteen	2	15800
18	7	5	vloer	baksteen/dakpan	3	440
19	7	6	vloer	baksteen/dakpan	4	2644
20	7	2	ophogingslaag	glas	1	4
21	7	5	vloer	schelp	1	23
22	8	8	ophogingslaag	metaal non-ferro	1	1
23	8	10	ophogingslaag	bot	1	29
24	8	6	ophogingslaag	metaal non-ferro	1	16
25	8	7	ophogingslaag	metaal non-ferro	1	3
26	8	3	paal	hout	1	

²¹ Let op. Het betreft hier uitsluitend de vondstenlijst van het onderhavige gravende onderzoek, i.e. de proefputten 6-8. Voor de vondstenlijst van de overige werkputten wordt verwezen naar Van Kampen et. al. 2018, bijlage 14.

BIJLAGE 4 KHTM-MA-18 FOTOLIJST²²

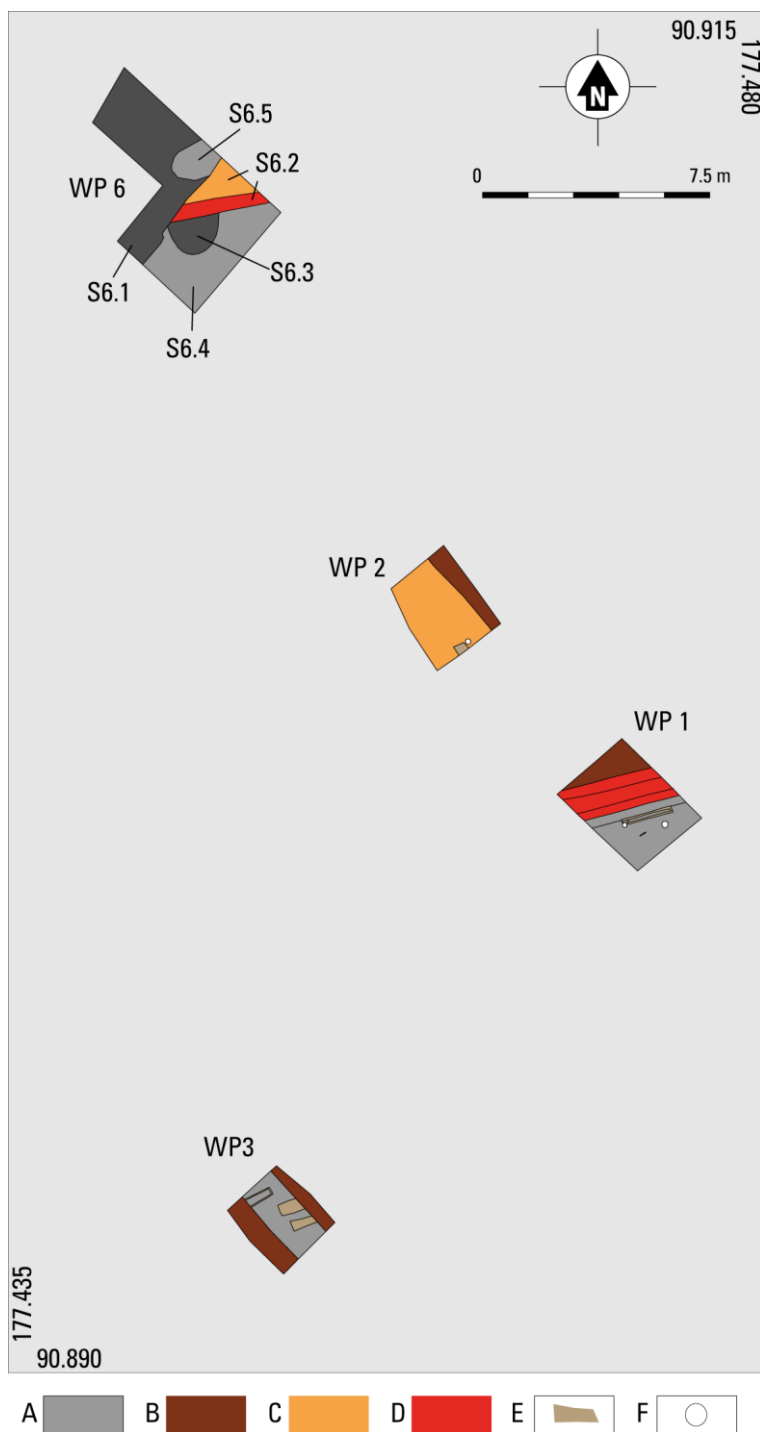
id	volgnr	type	onderwerp	datum
2018G90 KHTM-MA-18 FN 18	1	vlakfoto	Foto vlak 2 werkput 8	29-11-2018
2018G90 KHTM-MA-18 FN 19	1 t.m. 5	vlakfoto	Foto vlak 1 werkput 6	29-11-2018
2018G90 KHTM-MA-18 FN 20	1 t.m. 2	profielfoto	Foto profielkolom werkput 6	29-11-2018
2018G90 KHTM-MA-18 FN 21	1 t.m.5	vlakfoto	Foto vlak 1 werkput 7	29-11-2018
2018G90 KHTM-MA-18 FN 22	1 t.m. 3	profielfoto	Foto profielkolom werkput 7	29-11-2018
2018G90 KHTM-MA-18 FN 23	1 t.m. 3	vlakfoto	Foto vlak 1 werkput 8	29-11-2018
2018G90 KHTM-MA-18 FN 24	1 t.m. 4	profielfoto	Foto profiel werkput 8	29-11-2018
2018G90 KHTM-MA-18 FN 25	1 1.m. 2	coupefoto	Foto coupe P2 over S8.3	29-11-2018

²² Let op. Het betreft hier uitsluitend de fotolijst van het onderhavige gravende onderzoek, i.e. de proefputten 6-8. Voor de fotolijst van de overige werkputten wordt verwezen naar Van Kampen et. al. 2018, bijlage 13.

Allesporenkaart van het noordelijke deel. Ter referentie zijn ook de putten uit de eerdere campagne weergegeven. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn de spoornummers van deze putten echter weggelaten.

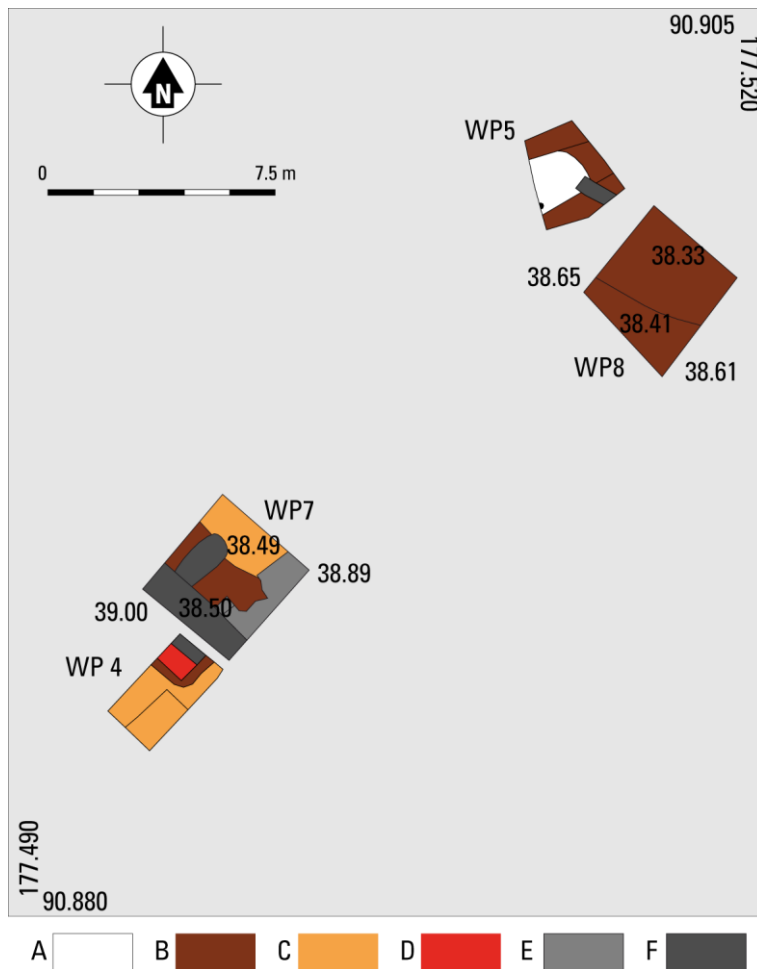
A natuurlijke laag; B (sub) recente ophogingspakketten; C puinlaag/uitbraaksleuf; D muurwerk; E vloer; F recente verstoring.

Allesporenkaart van het zuidelijke deel. Ter referentie zijn ook de putten uit de eerdere campagne weergegeven. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn de spoornummers van deze putten echter weggelaten.

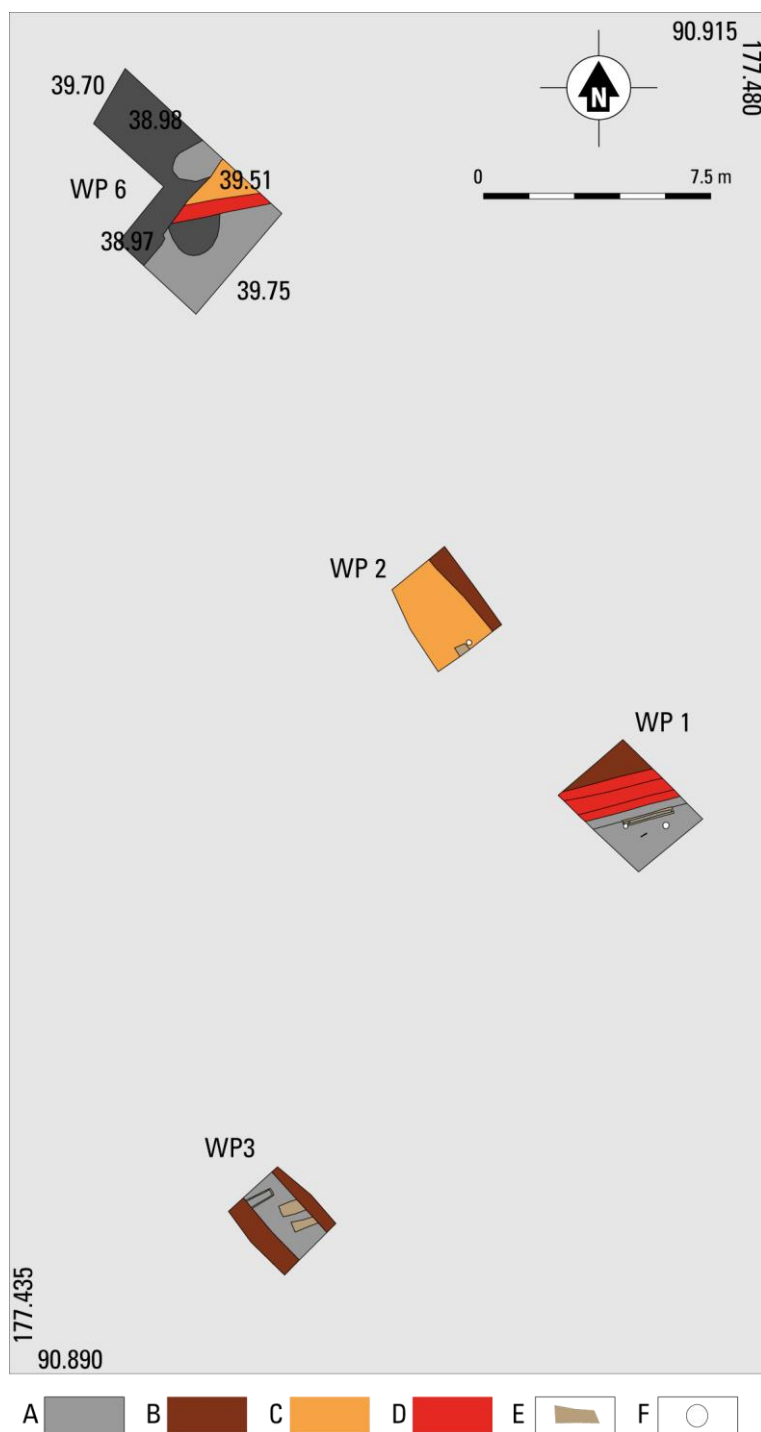
A ophogingslaag; B recente ophogingslaag; C puinlaag/uitbraaksleuf; D muurwerk; E grafkist; F losse menselijke resten.

BIJLAGE 6 ALLESPORENKAART MET VLAK- EN MAAIVELDHOOGTES

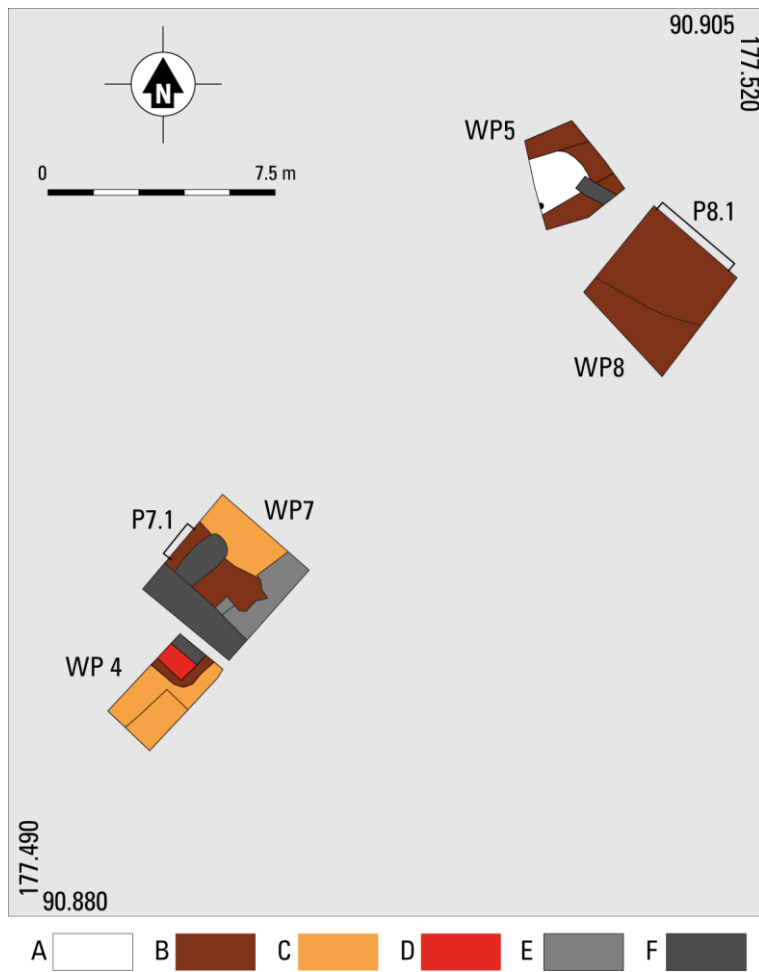
Allesporenkaart van het noordelijke deel. Ter referentie zijn ook de putten uit de eerdere campagne weergegeven. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn de spoornummers van deze putten echter weggelaten.

A natuurlijke laag; B (sub) recente ophogingspakketten; C puinlaag/uitbraaksleuf; D muurwerk; E vloer; F recente verstoring.

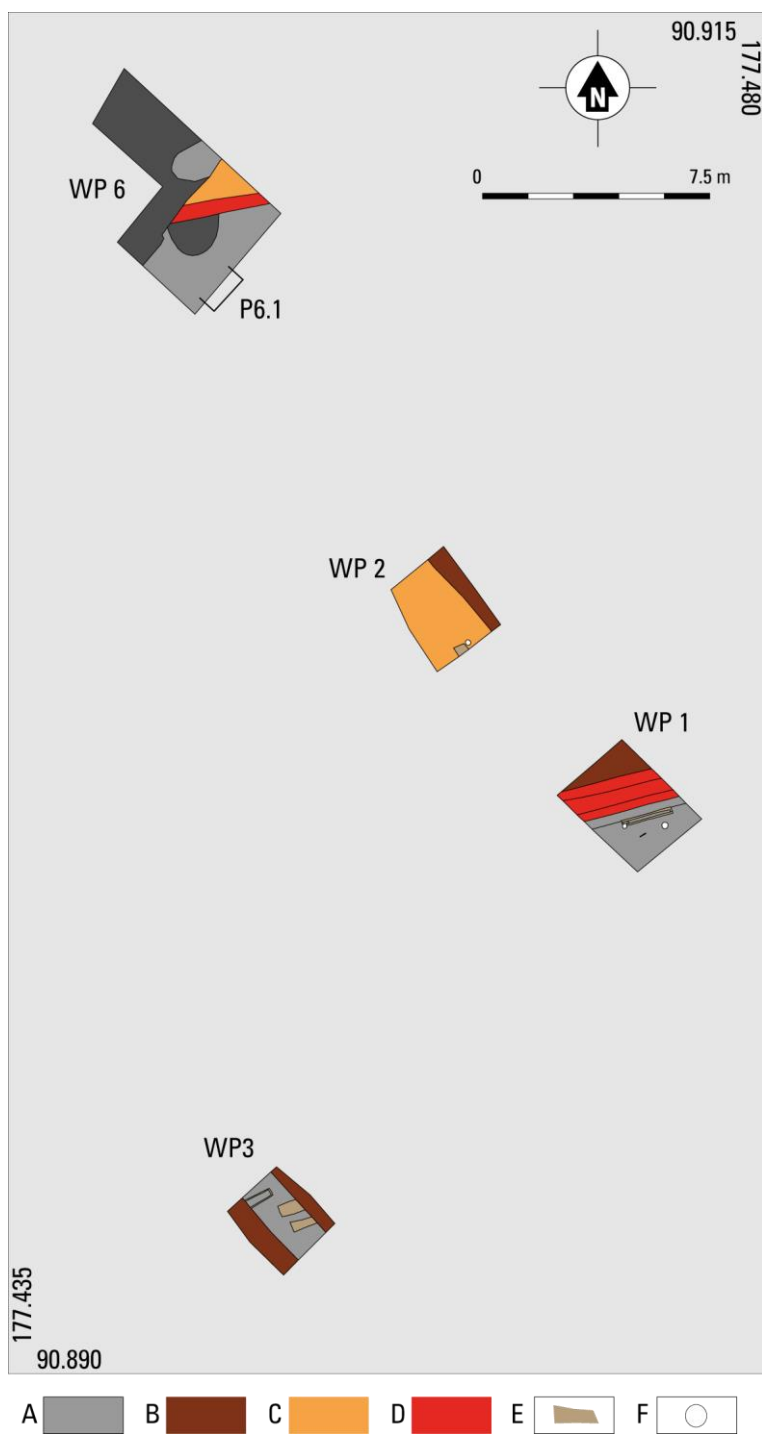
Allesporenkaart van het zuidelijke deel. Ter referentie zijn ook de putten uit de eerdere campagne weergegeven. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn de spoornummers van deze putten echter weggelaten.

A ophogingslaag; B recente ophogingslaag; C puinlaag/uitbraaksleuf; D muurwerk; E grafkist; F losse menselijke resten.

Allesporenkaart van het noordelijke deel. Ter referentie zijn ook de putten uit de eerdere campagne weergegeven. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn de spoornummers van deze putten echter weggelaten.

A natuurlijke laag; B (sub) recente ophogingspakketten; C puinlaag/uitbraaksleuf; D muurwerk; E vloer; F recente verstoring.

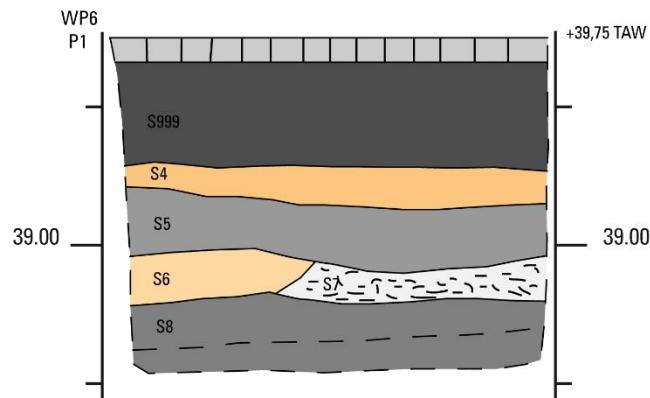

Allesporenkaart van het zuidelijke deel. Ter referentie zijn ook de putten uit de eerdere campagne weergegeven. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn de spoornummers van deze putten echter weggelaten.

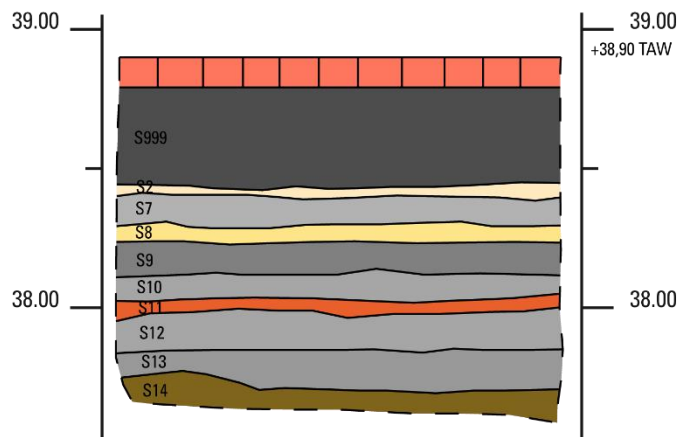
A ophogingslaag; B recente ophogingslaag; C puinlaag/uitbraaksleuf; D muurwerk; E grafkist; F losse menselijke resten.

BIJLAGE 9 COUPE- EN PROFIELTEKENINGEN

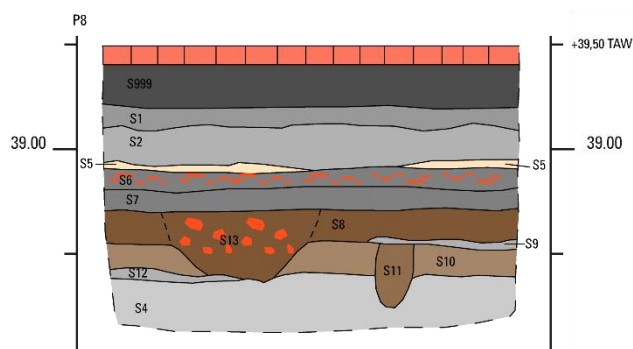
PROFIEL WERKPUT 6

PROFIEL WERKPUT 7

PROFIEL WERKPUT 8

COUPE WERKPUT 8

WP 8
S8.3
P2
37.52 m TAW

BIJLAGE 10 DAGRAPPORT

DAGRAPPOR T VUhs Archeologie
KHTM-MA-18 SIC: 2018G90

Kruishoutem-Markt

Datum: donderdag 29-11-2018

Aanvang: 7.30 uur.

Einde: 15.30 uur.

Weer: Bewolkt, 7 graden, in de ochtend regen.

Machine: Yannick, aanleg werkput 6 t.m.8.

Aanwezig: JK★, JR.

Bezoek: Burgermeester, lieden van aquafin en Martijn Bink

Algemeen: Vandaag zijn de verplichte aanvullende putten op de markt in Kruishoutem aangelegd.

Werkput 6: In deze put is een soort vloer aangetroffen bestaande uit geel en rood steen. Het gele leek natuursteen, maar kan ook baksteen zijn. De stukken lijken te zijn bekapt en als grove brokken tegen elkaar aangelegd. Aan de zuidzijde is een muur gezien. Dit lijkt de tegenhanger van de muur uit put 1. Hier weer ten zuiden van ligt een vloer van natuursteen. Het gaat hier vermoedelijk om een grafsteen, maar omdat er geen tekst op is gezien, is dit niet duidelijk.

Werkput 7: Deze put ligt ter hoogte van het grote gebouw op de kaart uit 1832. Een deel van dit gebouw heeft destijds gefungeerd als gemeentehuis. Dit is het deel waar ook deze proefsleuf in ligt. Naast wat recente sporen is ook een vloer van natuurstenen tegels van twee formaten aangetroffen. De vloer lag op een vlijlaag.

In het profiel hebben we meerdere ophogingslagen gedocumenteerd.

Werkput 8: In deze put bleek sprake te zijn van een redelijke olievernuching. Bij het opentrekken stonk het enorme en kwamen we verschillende onderdelen van auto's tegen. Op het niveau van vlak 1 zijn geen bijzonderheden aangetroffen. Vervolgens is de helft van de put verdiept tot op de natuurlijke ondergrond. Ook is een profiel aangelegd. Ook hier bleken voornamelijk ophogingslagen aanwezig. In een schone laag boven de natuurlijke ondergrond is een houten paaltje aangetroffen. Dit is meegenomen. Voorts is in het profiel nog een paalkuil gezien en zijn uit verschillende ophogingslagen nog metaalvondsten opgepiept.